

Pojetí identity v psychologii (identita učitele)

Semestr: podzim 2015

Pojetí identity 1

Identita učitele – jedna z možných identit člověka, jehož **povoláním** je učitelství; utváření adekvátního pojmání sebe sama jakožto učitele...

Identita zmiňována v kontextu *psychologie osobnosti, vývojové psychologie* a v kontextu *sociální psychologie* – malé průniky zkoumání!

Člověk **hledá** identitu, aby si potvrdil legitimitu vlastní existence nejen před sebou samým, ale i ve společnosti, ve které žije (Bačová, 2003)

Pozn.: identitu hledá každý, i když o tom (hlavně v rámci níže představených psychologických konceptech) vlastně nepřemýšlí...

Pojetí identity 2

Dva základní postuláty (k diskusi?):

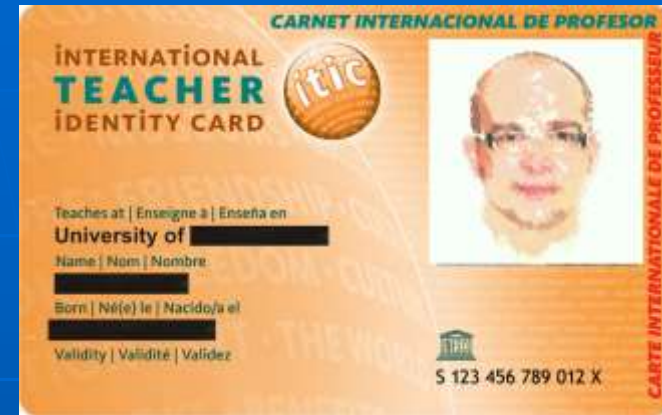
- 1) žádný jedinec nemá pouze *jednu identitu*, naopak u něj existuje velké (často obtížně specifikovatelné) množství identit (také tzv. *mnohonásobné identity*);
- 2) jedinec vnímá svoje různé identity na základě dvou dimenzí:
 - **sociální** – odvozena od členství v různých sociálních skupinách; (také tzv. *vztahové* či *rolové identity*; souvisí s potřebou *identifikace*)
 - hlavní vnitřní faktor formování těchto identit je „představa“ jedince o tom, jak by se měl v určité roli* chovat; vnějšími faktory jsou vztahy s ostatními lidmi (především s těmi, kteří zastávají obdobnou roli)
 - **osobní** – založena na specifických psychologických (osobnostních) charakteristikách, které jedince prostřednictvím jeho *vlastního* osobitého vnímání odlišují od ostatních lidí (Howard, 2000).

* Pozn.: nutno rozlišovat *sociální identitu* a *sociální roli*

Pojetí identity 3

Širší a užší rámec zkoumání identity učitele:

- užší zohledňuje především sociální identitu (odrážející pojetí *role učitele*)
- širší bere v potaz i osobní identitu učitele
 - významy, které jedinec připisuje sám sobě;
 - konzistentním, ale i nekonzistentním spojením sociální identity a sebepojetí jedince;
 - „osobní mýtus, který člověk konstruuje, aby definoval, kdo je“ (McAdams, 1993)

Vývoj identity (Erikson)

Otázka: získání identity x celoživotní vývoj identity?

Hledání identity v adolescenci (Erikson – vývojový úkol)

Dosažení identity znamená získání

- pocitu vlastní jedinečnosti (*individuality*);
- pocitu vlastní celistvosti (*wholeness and synthesis*), tj. sjednocení různých dílčích zkušeností se sebou samým;
- pocitu určité osobní stability a sjednocení vlastní zkušenosti v čase (minulost, přítomnost a perspektiva sebe sama) (*sameness and continuity*);
- pocitu vlastní sociální hodnoty a podpory od druhých (*social solidarity*).

Dosáhnout identity znamená propojit tyto pocity a zkušenosti do smysluplného celku.

Difúze identity – neúspěšné propojení pocitů, zmatek v přijímání sebe sama....

Stavy identity (Marcia) 1

Proces hledání (*exploration*) + přijetí závazku (*commitment*)

Rozptýlená identita (*identity diffusion*) – nepřítomnost hledání a nepřítomnost závazku; jedinec se příliš nezabývá vlastní budoucností ani sebereflexí, je orientovaný na prožívání toho, co se děje „zde a nyní“. Nemá potřebu nějak se zakotvit či vymezit. Je snadno ovlivnitelný druhými, často mění svoje názory a přesvědčení a často mění svoje chování podle toho, v jaké skupině se aktuálně nachází.

Předčasně uzavřená identita (*forclosure*) – přijetí závazku při nepřítomnosti explorační. Přijetí závazků a obrazu sebe a světa bez aktivního hledání, bez krizí a pochybností. Identifikace s konkrétními vzory, s normami a postoji, jejichž nositeli jsou pro něj důležití lidé či instituce (rodiče, škola, přátelé, církev apod.).

Stavy identity (Marcia) 2

Stav moratoria – přítomnost explorační a nepřítomnost závazků. Typickou charakteristikou je aktivní hledání, otevřenost vůči nové zkušenosti a přemýšlení o sobě samém, zkoušení nových rolí, objevování nových hodnot a rozvíjení různých zájmů. Adolescent si nechává „prostor“... akceptované společnosti!

Dosažení identity (*identity achievement*) – hledání dokončeno; závazky přijaty. Životní zkušenosti a perspektivy vytváří smysluplný celek, dostavují se pocity, které vyjadřují integritu osobnosti: pocit vlastní jedinečnosti, zážitek kontinuity a sebeakceptace a také pocit sounáležitosti s určitými lidmi, skupinami, hodnotami a ideály.

+ současná pojetí – **vynořující se dospělost** (Arnett, 2004), která má pět charakteristik – **hledání identity**, nestabilitu, zaměření se na sebe, **pocit „mezi“** (ani adolescent, ani dospělý) a širší možnosti, ze kterých si může „ne-dospělý“ vybírat.

Profesní identita – užší pojetí

Profesní identita učitele (tři složky) – jak učitel vnímá sebe jakožto *experta na svůj obor, pedagogického experta a didaktického experta* (Beijaard et al., 2002).

Tři pozice, ve kterých se učitel v každém okamžiku při vyučování nachází (Bizjajeva, 2004) – měl by působit současně jako:

- expert na předávání informací (musí vědět, *co a jak* ve svém oboru vyučovat);
- expert na komunikaci (v ideálním případě vnímající většinu existujících vztahů mezi ním a žáky);
- a zároveň jako „vědec-analytik“, sledující a hodnotící své vlastní chování, myšlení i prožitky, spojené s procesem výuky, jakoby nezávisle na sobě samém z pozice pokud možno „neustranného“ vědce (sebereflexe?)

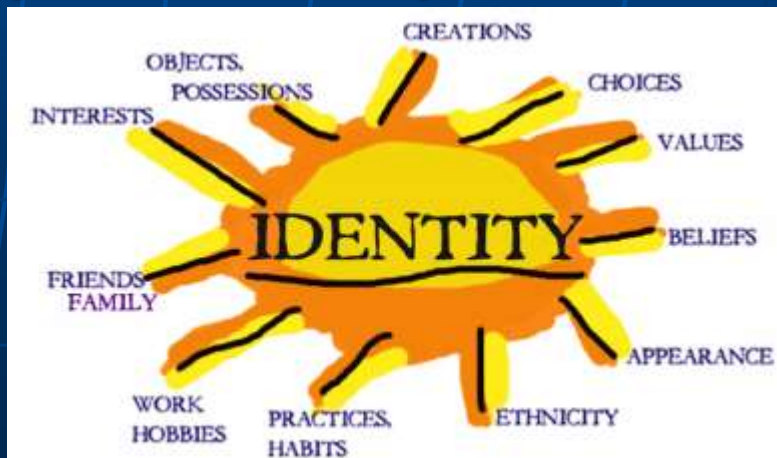
Profesní identita – rozšířené pojetí

Výše zmíněnou profesní identitu ovlivňuje:

- *kontext vyučování* – atmosféra a klima třídy (veškeré interakce mezi učitelem a jeho žáky; vliv kultury školy (normy a hodnoty sdílené lidmi spojenými se školou)
- *učitelovy zkušenosti* – zahrnuje veškerý vývoj učitele, především cestou získávání zkušeností a dovedností
- „*biografie*“ učitele – úzká souvislost profesní identity se všemi okolnostmi učitelova života, jeho psychosociálním vývojem, životním příběhem...

Life story – popsání a pochopení vývoje učitele nejen jakožto profesionála, zabývajícího se vyučováním (profesní identita), ale i jakožto člověka, pomocí vyprávění příběhů.

V příbězích se objevuje vše → →

Profesní identita v životním příběhu

Tzv. „narativní identita“ – vzniká prostřednictvím vyprávění životního příběhu a je formována komplexem interakcí mezi učitelovými představami, prožitými událostmi, signifikantními druhými a celým kontextem sociálních zvyků a obyčejů (Ezzy, 1998).

Identita založena na skutečných událostech, které jsou však „fiktivně“ *interpretovány*, konstruovány jedincem v interakcích a *dialogu* s ostatními (i se sebou samým).

otázka možnosti **zkoumání „skutečné“ identity** člověka

Tak jako je „konstruován“ život, osobnost a identita jedince, tak i samotné vnímání vlastního životního příběhu je produktem neustálého konstruování a rekonstruování (*sociální konstrukcionismus...*)

Dojem, že si pouze „žijeme *svůj* život“ je tedy nepřesný, protože si náš život i jeho vnímání konstruujeme v závislosti na životech jiných, na sociálních institucích atd.

Profesní identita v životním příběhu 2

Kontinuita *já* (*profesní i osobní identita*) je umožněna vyprávěním (i „přemýšlením o“) vlastním životního příběhu, neustálou interpretací a reinterpretací minulých a současných zkušeností, ale i předpokládaných vidění vlastní budoucnosti.

Pro učitele tedy může sdělování vlastního příběhu představovat přínos nejen pro jeho hlubší chápání profesionálního vývoje, ale i pro porozumění vývoji osobnostnímu.

